

Ποιμαντικά Λιγμύθια

Τὸ Πρόσωπο καὶ τὰ Πρόσωπα

Τοῦ Ἀ.Μ. Σταυροπούλου, Καθηγητοῦ Πανεπιστημίου

Ὁ Ἀχώρητος καὶ ἡ μορφή Του

Πολὺς λόγος γίνεται τελευταία γιὰ τὴ μορφή τοῦ Χριστοῦ. Οἱ πάντες ἐξεπλάγησαν, ὅταν Βρετανοὶ μὲ τὴ βοήθεια ἠλεκτρονικοῦ ὑπολογιστῆ προσομοίασαν τὸ Χριστὸ μὲ χαρακτηριστικὰ σύγχρονου τῆς ἐποχῆς τοῦ Κυρίου Παλαιστινίου. Θὰ ἔλεγα ὅτι ὄχι μόνον ἐξεπλάγησαν, ἀπογοητεύτηκαν κιόλας¹. Ἀλλοιῶς μᾶς εἶχε συνηθίσει ἡ χριστιανικὴ εἰκονογραφία νὰ παρουσιάζει τὸν Ἰησοῦ. Ἀσφαλῶς δὲν ὑπάρχει πανομοιουτυπία σ' αὐτὰ τὰ πράγματα. Οἱ παραλλαγές δὲν ὀφείλονται μόνον στὴν καρδιά τοῦ ἀγιογράφου ἢ τοῦ ζωγράφου ἢ ἀκόμη καὶ στὸ ταλέντο του. Περισσότερο ἰσχύει ὅτι «οὐδαμῶς δυνάμεθα τὴν μορφή αὐτοῦ καταλαβεῖν, διὰ τὸ ἕτερον, καὶ ἕτερον ὅψει φαίνεσθαι καὶ παρηλλαγμένη θεωρία»².

Θὰ μπορούσα νὰ ἰσχυρισθῶ ὅτι ἡ συσσώρευση εἰκόνων ποὺ ἀπεικονίζουν τὸν Κύριο δείχνει ἀσφαλῶς τὴν ἀδυναμία τῆς μίας εἰκόνας νὰ ἀποδώσει τὸν ὑπάρχοντα πλοῦτο. Ἄν θελήσουμε νὰ ὑπερβάλουμε θὰ λέγαμε, ὅτι τόσες μορφές μποροῦν νὰ ἀποδώσουν τὸν Ἰησοῦ ὅσοι εἶναι καὶ οἱ ἄνθρωποι. Ὁ ἴδιος μᾶς διαβεβαιώνει: «Εἶδες τὸν ἀδελφόν σου, εἶδες τὸν Θεόν σου». Κάθε ἀνθρώπινη μορφή δυναμικὰ μπορεῖ νὰ εἶναι ὁ ἴδιος ὁ Χριστός. Αὐτὸ τὸ γεγονός δὲν πρέπει τότε νὰ μᾶς ἐκπλήσσει. Ὁ ἠλεκτρονικὸς ὑπολογιστὴς συγκερασμὸ καὶ διασταύρωση στοιχείων προσπάθησε νὰ κάνει καὶ νὰ ἀποτυπώσει σὲ ἓνα εἶδος ἀνάμειξης μίαν συνισταμένη προσώπου. Ἐδῶ ὅμως ἐγκτεται τὸ σφάλμα. Δὲν γίνεται τὸ πρόσωπο ἀπὸ μίαν μίξιν στοιχείων,

ἀπὸ μίξιν προσώπων. Στὸ κάθε ἓνα πρόσωπο ἀδελφοῦ ποὺ συναντᾶς χωριστὰ μπορεῖ νὰ δεῖς τὸν Θεόν σου.

Θὰ ἔλεγα ἀκόμα ὅτι σὰν τελικὸ ἀποτέλεσμα δὲν ἐπιδιώκεται ἡ προσομοίωση ἀλλὰ ἡ ὁμοίωση. Ὁ Κύριός μας εἶναι δυνατὸ νὰ θεωρηθεῖ ὡς ἓνα σημαίνόμενο ποὺ μπορεῖ νὰ ἀποδίδεται μὲ πολλὰ σημαίνοντα. Ἄλλωστε, πῶς εἶναι δυνατὸν ὁ Ἀχώρητος νὰ χωρέσει σὲ μιὰν εἰκόνα, ὅταν ὁ ἴδιος «ἔστιν εἰκὼν τοῦ Θεοῦ τοῦ ἀοράτου» (Κολοσσαεῖς α', 15); Μὲ τὴν ἐνσάρκωσή Του ὁ Λόγος, «οὐ κατ' εἰκόνα ὁ ἄνθρωπος ἐγγένοι», φανέρωσε αὐτὴ τὴν εἰκόνα στοὺς ἀνθρώπους. Πατὴρ πρὸς τῆς ἐνανθρωπήσεως «ἐγένετο μὲν κατ' εἰκόνα Θεοῦ γεγονέναι τὸν ἄνθρωπον, οὐκ ἐδείκνυτο δέ», μὲ ἀποτέλεσμα εὐκολα νὰ ἀστοχήσει καὶ στὴν ὁμοίωση, ὅπως μᾶς διδάσκει ὁ ἅγιος Εἰρηναῖος ὁ ἐπίσκοπος Λουγδούνου. «Ὅποτε δὲ σὰρξ ἐγένετο ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ τὰ ἀμφοτέρω ἐπεκύρωσε· καὶ γὰρ καὶ τὴν εἰκόνα ἔδειξεν ἀληθῶς, αὐτὸς τοῦτο γενόμενος, ὅπερ ἦν ἡ εἰκὼν αὐτοῦ· καὶ τὴν ὁμοίωσιν θεδαίως κατέστησε, συνεξομοιώσας τὸν ἄνθρωπον τῷ ἀοράτῳ Πατρὶ»³.

Ἄν ὁ κάθε ἄνθρωπος εἶναι δυνάμει εἰκόνα τοῦ Θεοῦ, ὁ Χριστὸς εἶναι ἡ ὁδηγητικὴ εἰκόνα ποὺ θὰ τὸν ὀδηγήσει στὴν ὁμοίωσιν. Γι' αὐτὸ ἄλλωστε καὶ ἡ Παναγία ἢ Ὁδηγήτρια Αὐτὸν δείχνει μὲ τὸ χέρι της, Αὐτὸν ποὺ εἶναι συνάμα καὶ Ὁδηγὸς καὶ Ὁδός. Τὸ χρέος τῆς Ποιμαντικῆς, ὅπως ἔχουμε ἐξηγήσει καὶ ἄλλοῦ, εἶναι φιλοκαλικό⁴, γι' αὐτὸ καὶ ἐπιχειρεῖ «τὸ ἀρχαῖον κάλλος ἀναμορφώσασθαι» καὶ δέεται στὸν Θεὸ γιὰ τὸν ἄνθρωπο μὲ τὴν φράση «εἰς τὸ καθ' ὁμοίωσιν ἐπανάγαγε». Θὰ τολμούσα μάλιστα νὰ ὀρίσω τὸ ποιμαντικὸ ἔργο τῆς Ἐκκλησίας ἀκριβῶς ὡς «ἐπαναγωγή».

Προσομοίωση ή όμοίωση;

Αυτή η επαναγωγή έπιτυγχάνεται στα πρόσωπα των Άγιων ήδη απ' αυτή τη ζωή. Προς πιστοποίηση αναφέρομαι στο συναξάρι του όσιου πατρός ήμών Θωμά του Δεφουρκινού, πού η Έκκλησία μας τιμά τη μνήμη του στις 10 Δεκεμβρίου. Έκει λέγεται ότι ο όσιος «τό άγγελικόν ένδυμα ήμφιάσατο και προς τους κατ' έχθρών άγώνας άμεταστρεπτι έχώρει, και κάλλος τό τής ψυχής άρετών τοίς χρώμασιν άναμορφώσαμενος, ως εικόνημα θεϊόν τοίς όρώσιν έδεικνυτο»⁵.

Αν οι άλλες εικόνες στην Όρθόδοξη Έκκλησία μας χαρακτηρίζονται ως τό «χρωματιστό Εύαγγέλιο», στο κείμενο πού μόλις καταγράψαμε ο άγιος με τά χρώματα των άρετών άναμορφώνει τό κάλλος τής ψυχής και γίνεται ο ίδιος θεϊόν εικόνημα και γίνεται κατά τόν λόγο του Συμεών του Νέου Θεολόγου «ώραιότερος απ' όλους τους ώραίους» άκολουθώντας και όμοιούμενος προς τόν «ώραιον κάλλι παρα τους υίους των ανθρώπων» (Ψαλμός μ', 3).

Αξίζει όμως να μην άπομονώσουμε τό συγκεκριμένο στίχο του μεγάλου μυστικού και να τόν δούμε στο πλαίσιο του στον έβδομο ύμνο του, όπου και έμπιστεύεται τό μεγάλο μυστικό του: Τό φώς Του δέχομαι, τής δόξης Του μετέχω, Λάμπει τό πρόσωπό μου, όπως και Του άγαπημένου μου, κι όλα τά μέλη μου γίνονται φωτοφόρα. Και είμαι ώραιότερος απ' όλους τους ώραίους. Και πλουσιότερος απ' όλους τους πλουσίους. Και ξεπερνά σε δύναμη τους δυνατούς. Και πιό μεγάλος είμαι από ένα βασιλιά⁶.

Έδώ δέν συμβαίνει καμιά προσομοίωση. Τά πάντα είναι όμοίωση. Είναι πραγμάτωση μιάς πνευματικής και ύλικής γέννας, ύλοποίηση τής ευχής του άποστόλου Παύλου, δηλαδή, του «άχρισ ού μορφωθή Χριστός έν ήμιν» (Γαλάτας

δ', 19). Τότε, αυτή ή μόρφωση, ή διαμόρφωση, ή έσωτερική άποτύπωση έκτυπώνεται και προς τά έξω, ο άνθρωπος χριστοποιείται και γίνεται εις τύπον Χριστού και τόπος φανερώσεώς Του, διατηρώντας και τά δικά του χαρακτηριστικά σε μία προσπάθεια να μεταγράψει επί προσωπικής βάσεως τη ζωή του Χριστού και του θελήματός Του μέσα στο καθημερινό.

Τότε, συμβαίνει, τό πρόσωπο του ανθρώπου να γίνεται σύμφωνα με την παράδοση Μανδηλίον τής Βερονίκης ή ράκος τετράδιπλον πού έπεδόθη στον Αύγαρο, τοπάρχη τής Έδέσης, σύγχρονο του Ίησού, πάνω στα όποια άποτυπώθηκε ή εικόνα του προσώπου Του⁷.

Ταύτιση και μεταγραφή

Αραγε αυτή τη μετεξέλιξη να προσπάθησε να έγγραψει στη δική του μεταγραφή τής άναφερθείσης παραδόσεως ο καλλιτέχνης Λάμπρος Άραχωβίτης, όταν παρουσίασε σε έκθεση στην Πράγα τό 1996 ένα σύνολο φωτογραφιών με ψηφιακή έπεξεργασία, όπου οι σύγχρονες τεχνικές χρησιμοποιούνται για τη σύνταξη εικόνων με θεολογικές και ένδοκαλλιτεχνικές άναφορές; Φωτογραφίζει μία περφόρμανς-άναπαράσταση τής άρχετυπικής εικονοπλασίας του ιερού Μανδηλίου, στην όποία πρωταγωνιστεί ο ίδιος ως Ίησούς. Ο καλλιτέχνης είναι ο Θεάνθρωπος, ο μάρτυρας πού δίνει την εικόνα του στο πλήθος, με ιδρώτα και αίμα. Μήπως, έστω και άσυνείδητα ή για πολλούς από έμάς και «βέβηλα», έδωσε με τις διαδοχικές ταυτίσεις και άναπαραστάσεις τόν πυρήνα του «είδες τόν άδελφόν σου, είδες τόν Θεόν σου»; Η έμπλοκή άλλωστε στην ίδια φωτογραφία του προσώπου του Ίησού από ζωγραφικό πίνακα του προβαλλόμενου προσωπικού έκτυπάματος δέν άποστασιοποιεί τις συσχετίσεις και βοηθάει, ίσως, να μη χάνουμε τη σχέση

Ο άγιος Συμεών ο Νέος Θεολόγος μέσα στο άκτιστο φώς. Έργο του Άγιογράφου τής όμωνύμου Μονής στον Κάλαμο Άττικής

νιστεί ο ίδιος ως Ίησούς. Ο καλλιτέχνης είναι ο Θεάνθρωπος, ο μάρτυρας πού δίνει την εικόνα του στο πλήθος, με ιδρώτα και αίμα. Μήπως, έστω και άσυνείδητα ή για πολλούς από έμάς και «βέβηλα», έδωσε με τις διαδοχικές ταυτίσεις και άναπαραστάσεις τόν πυρήνα του «είδες τόν άδελφόν σου, είδες τόν Θεόν σου»; Η έμπλοκή άλλωστε στην ίδια φωτογραφία του προσώπου του Ίησού από ζωγραφικό πίνακα του προβαλλόμενου προσωπικού έκτυπάματος δέν άποστασιοποιεί τις συσχετίσεις και βοηθάει, ίσως, να μη χάνουμε τη σχέση

μεταξύ εικόνας και ομοιώσεως. "Όσο τὰ δύο μεγέθη μένουν σὲ συσχετισμό, εἶναι πολὺ πιθανὸν νὰ γίνονται οἱ ἀναγκαῖες συγκρίσεις καὶ τὸ ἓνα νὰ πλησιάζει τὸ ἄλλο. «Τὸ τελικὸ ἀποτέλεσμα ἴσως νὰ μὴν ἀνταποκρίνεται πλήρως στὰ ἐννοιακὰ φορτία, ὡστόσο ἡ ἰδέα καὶ τὸ στήσιμο εἶναι πολὺ ἐνδιαφέροντα», ὅπως τόνιζε ὁ κριτικὸς Νίκος Γ. Ξυδάκης, ἀπὸ καλλιτεχνικῆς πλευρᾶς, ἀλλὰ θὰ ἔλεγα καὶ θεολογικοῦ προβληματισμοῦ, τηρουμένων τῶν ἀποστάσεων καὶ τῶν ἀναλογιῶν⁸.

Ἐκεῖνο, ὅμως, ποὺ θέλω νὰ ἐπαναλάβω εἶναι νὰ μὴ χάσουμε τὴν ὀδηγητικὴ εἰκόνα καὶ νὰ ἔχουμε τὸ βλέμμα στραμμένο στὴ μορφή τοῦ Χριστοῦ, γιατί αὐτὴ μόνη ἐγγυᾶται τὴ δυνατότητα τῆς ομοιώσεως μας πρὸς τὴν εἰκόνα καὶ τὴν ἀνάδειξή μας σὲ πρόσωπο ποὺ μᾶς ἐμπιστεύτηκε ὁ Κύριος. Ὁ κίνδυνος εἶναι μεγάλος. Ἡ προσωπικὴ μας ἱστορία καὶ ἡ ἱστορία τῆς ἀνθρωπότητας τὸ πιστοποιοῦν. Ὁ ποιητικὸς λόγος τοῦ Ἀνδρέου Κρήτης σὲ τροπάρια ῥόδων τοῦ Μ. Κανόνα τὸ ἐκφράζει περὶτρανα.

«Ἐπίλωσα τὸν τῆς σαρκὸς μου χιτῶνα
καὶ κατερρύπωσα τὸ κατ' εἰκόνα,
Σωτήρ, καὶ καθ' ὁμοίωσιν.
Ἡμαύρωσα τῆς ψυχῆς τὸ ῥαῖον...».
«Ἀπώλεσα τὸ πρωτόκτιστον κάλλος,
καὶ τὴν εὐπρέπειάν μου...».

Πρέπει νὰ προσέξουμε καὶ νὰ ἀναφωνήσουμε τὸ «πρόσεχε σεαυτῶ», εὐκαίρως-ἀκαίρως. Ἄλλιῶς σὰν μὲ γομολάστιχα μποροῦμε νὰ τὰ σβύσουμε ὅλα καὶ τὴν εἰκόνα καὶ τὸ ῥαῖο πρόσωπο.

Σῆμα κινδύνου

Πάλι ὁ κόσμος τῆς τέχνης θὰ μᾶς βοηθήσει νὰ κατανοήσουμε τὴν ἀλήθεια αὐτοῦ τοῦ πράγματος. Οἱ ἐπισκέπτες τῆς ἀναδρομικῆς ἐκθέσης

γλυπτῶν τῆς Γαβριέλλας Σίμωσι, στὸ Couvent des Cordeliers στὸ Saint Germain στὸ Παρίσι (ἐγκαινιάσθηκε στίς 6 Αὐγούστου τοῦ 1999), ἔμειναν ἐκστατικοὶ μπροστὰ στὸ γλυπτὸ τὸ ἐπιγραφόμενο «γόμμα»: πρόκειται γιὰ μίαν γυναῖκα ποὺ σβήνει τὸ πρόσωπό της. Ποιὰ «μνήμη ἀγνή καὶ πληγωμένη» (Δημήτρης Ἀναλῆς) ὀδήγησε τὴν γλύπτρια, ποὺ δὲν ζεῖ πιά, γυναῖκα τοῦ Γιάννη Γαῖτη, νὰ δώσει αὐτὸ τὸ ὑπέροχο ἀνάγλυφο πρόσωπο ποὺ κινδυνεύει νὰ ἐξαφανιστεῖ σὲ μίαν αὐτοκτονικὴ κίνηση⁹;

Οἱ συνειρμοὶ μὲ ὀδηγοῦν σὲ ἓνα πίνακα τοῦ Ρενὲ Μαγκριτ (1898-1967), τὴν «Κεντρικὴ Ἱστορία». Μία γυναῖκα μὲ τὸ πρόσωπο καλυμμένο ἀπὸ ἓνα λευκὸ πανὶ φέρνει τὸ χέρι στὸ λαιμό της. Τὸ θέμα αὐτὸ ἔχει νὰ κάνει μὲ μιὰ ἐμπειρία ποὺ στάθηκε πραγματικὰ «κεντρικὴ» στὴ ζωὴ τοῦ Μαγκριτ. Τὴν αὐτοκτονία τῆς μητέρας του. Βρέθηκε πνιγμένη στίς ὄχθες τοῦ ποταμοῦ Σάμπρ, μὲ τὸ λευκὸ νυχτικὸ της νὰ τῆς καλύπτει τὸ πρόσωπο¹⁰.

Καὶ στίς δύο περιπτώσεις τὸ πρόσωπο κρύβεται ἢ σβύνεται, τὸ πρόσωπο

ποὺ πρέπει πάση θυσίᾳ νὰ διατηρηθεῖ καὶ νὰ μείνει ἀλώδητο καὶ εἶναι «κεντρικὴ ἱστορία» στὴν Ὁρθοδοξία καὶ στὴν Ὁρθοπραξία.

Δὲν ἔμειναν ἐκστατικοὶ μόνον οἱ ἐπισκέπτες τῆς παρισινῆς ἐκθέσης τῆς Γ. Σίμωσι. Μὲ τὸ ποὺ ἀντίκρουσα τὴ φωτογραφία τοῦ ἔργου στὴν ἐφημερίδα, σὰν μὲ αὐτόγραφη γραφὴ ξεκίνησα νὰ καταθέτω κάποιους στίχους στὸ χαρτί. Τὸ ἐπιφώνημά μου δὲν ἦταν τόσο τὸ «μὴν ἐγγίζετε» τὸ ἔργο, ὅσο ἓνα «μὴ» βγαλμένο ἀπὸ τὰ σωθικά μου καὶ ἀπευθυνόμενο πρὸς πᾶσαν κατεύθυνση, στὴ γλύπτρια, σὲ μένα, σὲ ὅλους μας... Σὰν καντιανὴ κατηγορικὴ προστακτικὴ ἢ πρόσταγμα ἀποτρεπτικὸ τοῦ Δεκαλόγου (οὐ).

Ἔργο τῆς Γαβριέλλας Σίμωσι (Couvent des Cordeliers, Saint Germain, Paris 6-9-1999)

ΜΗ

Μή σβύσεις τὸ πρόσωπο
 πὸ σου ἐμπιστεύτηκε ὁ Κύριος
 στήν πρώτη συνάντησή μαζί Του.
 Πάσχισε νὰ διακρίνεις
 τὰ ἴχνη Του πάνω σου
 Ζήτησε τὴ συνέχεια ἐκεῖ,
 πὸν ἀπόσπεκτες πατημασιές
 σήκωσαν σκόνη
 καὶ δυσκολεύουν τώρα τὴν
 ἀνίχνευση,
 Κάνε τὴν πέρα μὲ προσοχή
 μὴ καὶ σου διαφύγουν ἐν-
 τελῶς τὰ ἴχνη.
 Σβῆσε, μόνον ἐκεῖ πὸν
 πάτησες ἄσχημες μολυβιές.
 Προσπάθησε πάλι καὶ πάλι
 νὰ βρεῖς τὸ πρόσωπό σου
 στ' ἀχνάρια τῆς μορφῆς Του.
 Μή σβύσεις τὸ πρόσωπο
 πὸν σου ἐμπιστεύτηκε ὁ
 Κύριος...

Ἐνωσα ξαφνικὰ ὑπεύ-
 θυνος. Συνειδητοποίησα τὸν
 κίνδυνο καὶ ἐξέπεμψα ἓνα
 σῆμα κινδύνου: ΜΗ. Αὐτὸ
 ἦταν τὸ αἶσθημά μου τότε.
 Κάθε φορὰ πὸν βλέπω τὴν
 ἀπεικόνιση αὐτὴ ἔχω τὰ
 ἴδια συναισθήματα.

Πρώτη γραφή

Θυμᾶμαι ἀκόμη τὸν μεγάλο ἀββᾶ ἀπὸ τὴν
 Συρία, τὸν Ἰσαάκ, πὸν σ' ἓνα Λόγο του (τὸν
 ΛΗ') κάνει λόγο γιὰ γραψίματα, σθησίματα καὶ
 διαγραφές στὸ χειρόγραφο τῆς ζωῆς μας. Μιὰ
 ἄλλη προσομοίωση κι αὐτή. Μᾶς συνιστᾶ «ἐν
 ὅσῳ λοιπὸν εἴμεθα ἐπιδεκτικοὶ ἀλλοιώσεως, ὡς
 προσέχωμεν εἰς ἑαυτούς· καὶ ἐν ὅσῳ ἐξουσιάζο-
 μεν εἰσέτι τὸ χειρόγραφον τῆς ζωῆς ἡμῶν, τὸ
 ὁποῖον ἐγράφη διὰ τῶν ἰδίων ἡμῶν χειρῶν, ὡς
 ἀγωνισθῶμεν νὰ κάμωμεν εἰς αὐτὸ προσθήκην
 καλῆς πολιτείας, καὶ νὰ ἀπαλείψωμεν ἐξ αὐτοῦ
 τὰ ἐλαττώματα τῆς πρώτης ἡμῶν διαγωγῆς»¹¹.

Τὸ χειρόγραφο τῆς ζωῆς μας εἶναι, φαίνε-
 ται, γραμμμένο σὲ παλίμψηστο κώδικα, σὲ πολ-
 λές στρώσεις καὶ θὰ πρέπει νὰ ξύνουμε αὐτὲς
 τὶς ἐπιχώσεις καὶ μὲ τὰ νύχια μας ἀκόμα γιὰ
 ν' ἀνακαλύπτουμε τὶς πρώτες γραφές, τὴν
 πρώτη γραφὴ καὶ ἐγγραφή τοῦ πρωτόκτιστου
 κάλλους.

Ἐκεῖ, θ' ἀνακαλύψουμε τὴν στολή τὴν πρώ-
 τη, τὴν ἀποτυπωμένη σφραγίδα μὲ δακτυλίδι

René Μαγκρίτ, «Κεντρικὴ Ἱστορία»

χρυσὸ πὸν φέρει ἀκριβὸ
 μονόγραμμα σὰ σὲ δίσκο
 στὸ χέρι τοῦ Ἀρχαγγέλου
 Μιχαήλ, πὸν παριστᾶ τὴν
 ὑδρόγειο καὶ συμβολίζει
 τὸν κόσμο. (Χ.Δ.Κ.: Χρι-
 στὸς Δίκαιος Κριτής). Σὲ
 παραλλαγή, στὸν «δίσκο»
 εἰκονίζεται ὁ ἴδιος ὁ Χρι-
 στὸς. Ἐκεῖ προβάλλεται
 καὶ ἀνακλᾶται ὡς Κύριος
 τῆς Οἰκουμένης¹².

Ἄκίνητο φῶς καὶ Φῶς
 τοῦ κόσμου

Συνειρικὰ καὶ πάλι
 καὶ χωρὶς... δεσμεύσεις μοῦ
 ἔρχεται στὸ νοῦ ἓνα ἄλλο
 «μονόγραμμα», ὅσο παρά-
 ξενο ἢ ἀπίστευτο κι ἂν
 σᾶς φανεῖ. Στὴν τελικὴ ἀ-
 ποτύπωσή τους μὲ τὴ δοῆ-

θεια ὑπερυπολογιστῶν νέας γενεᾶς, ἀκίνητο-
 ποιημένες πλήρως καὶ ἐγκλωβισμένες δέσμες
 φωτός, ὡσὰν νὰ ἐπρόκειτο γιὰ συνηθισμένο
 ὑλικὸ σῶμα, μεταγράφουν ἓνα «Χ»¹³. Δέν θέλω
 νὰ βγάλω κάποιο συμπέρασμα γιὰ συσχέτιση
 γραμμικῶν ἀποτυπώσεων καὶ γραμματικῶν
 ἀναλογιῶν. Δέν ἔχουμε φθάσει σὲ τέτοιου τύ-
 που γλωσσικὲς ἀποκωδικοποιήσεις, οὔτε ἀκόμα
 καὶ μὲ τὸ «ἀλφαθητᾶρι τῆς ζωῆς». Ἀπλῶς
 παίρνω ἀφορμὴ γιὰ νὰ θυμίσω τὶς ἀναλογίες
 Χριστοῦ καὶ φωτός.

«Ἐγὼ εἰμὶ τὸ φῶς τοῦ κόσμου»· «ἐγὼ φῶς
 εἰς τὸν κόσμον ἐλήλυθα» (Ἰωάννου η', 12 καὶ

46) μᾶς λεγει. Ὁ ἐρχομός Του στὸν κόσμο, ἂν μοῦ ἐπιτρεπόταν ἡ ἔκφραση, θὰ ἔλεγα ὅτι εἶναι σὰν μία στιγμή ἠθελημένης ἀκίνητοποίησής Του ἀπὸ τὸν ἀέναη κίνησή του, ὅπως ἡ ἡλιαχτίδα, ἡ δέση φωτὸς ποὺ ἐγκλώβισαν οἱ ἐπιστήμονες. Ἄλλωστε, παίρνοντας ἀφορμὴ ἀπὸ τὰ λόγια Του ἐπαναλαμβάνω αὐτὸ γιὰ τὸ ὁποῖο μᾶς ἔχει διαβεβαιώσει. «Ὅταν ἐν τῷ κόσμῳ ᾧ, φῶς εἰμι τοῦ κόσμου» (ὅσο εἶμαι σ' αὐτὸν τὸν κόσμο, εἶμαι τὸ φῶς γιὰ τὸν κόσμο, Ἰωάννου θ', 5).

Αὐτὸ τὸ φῶς ἄλλωστε μᾶς πρόβαλε ὁ ἱερεὺς στοὺς Ἑσπερινοὺς τῶν Προηγιασμένων: «Φῶς Χριστοῦ φαίνει πᾶσι», καὶ τὸ ἴδιο φῶς μᾶς προσκαλεῖ νὰ λάβουμε τὴν ἡμέρα τοῦ Πάσχα: «Δεῦτε λάβετε φῶς ἐκ τοῦ ἀνεσπέρου φωτός».

Αὐτό, λοιπόν, τὸ φῶς ἐπικαλούμεθα στὴν εὐχῆς τῆς Ἀ΄ Ὁρας, ποὺ θυμίζει τὴν αὐγὴ τοῦ κόσμου, νὰ μᾶς φωτίσει καὶ νὰ κατευθύνει τὰ διαδήματα ἡμῶν πρὸς ἐργασίαν τῶν ἐντολῶν Του.

1. Πολλὰ σχόλια ἔγιναν στὶς ἐφημερίδες, στὴν τηλεόραση καὶ στὸ ραδιόφωνο. Βλ. πρόχειρα τὴν «Καθημερινή» τῆς 28ης καὶ 29ης Μαρτίου (ἄρθρο τῶν Matt Wells καὶ Ἀντώνη Καρκαγιάννη) καὶ τὴν «Ταυτότητα» τῆς 6ης Ἀπριλίου (ἄρθρα τοῦ Γιώργου Ν. Παπαθανασόπουλου, Γιώργου Κόρδη, σ. 40-41, τοῦ Ἰ. Μ. Χατζηφώτη, σ. 6 καὶ ἐπιστολὲς ἀναγνωστῶν, σ. 63). Ὡς «ὑβρις» μπορεῖ νὰ θεωρηθεῖ καὶ ἡ φωτογράφιση ὡς «νυμφίου» γνωστῆς ἑλληνίδας ἠθοποιῆς στὸ περιοδικὸ «Κλί» (τεῦχος Ἀπριλίου 2001, ἐξώφυλλο καὶ σ. 138-143).

2. Κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Ἀνανίου, ὁ ὁποῖος εἶχε σταλεῖ ἀπὸ τὸν Αὐγαρο, Τοπάρχη Ἐδέσης, τὶς ἡμέρες τοῦ Ἁγίου Πάθους τοῦ Κυρίου «τὸν σωματικὸν αὐτοῦ χαρακτήρα μετὰ πάσης ἀκριβείας ἱστορήσαι». Βλ. συναξάριον ΙΣΤ' Αὐγούστου, *Μηναῖον*, ἔκδοσις «Φωτός», σ. 1676-170α.

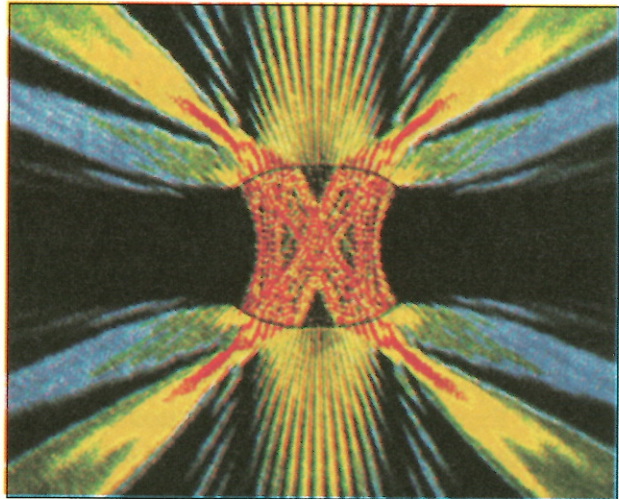
3. *Ἐλεγχος τῆς ψευδωνύμου γνώσεως*, Βιβλίον V, 16, 2 (Sources Chretiennes, No 153, 1969, σ. 216-217).

4. Ἀ. Μ. Σταυροπούλου, *Ὁ φιλοκαλικὸς ἄνθρωπος, μία ὀρθόδοξη πρότασις ζωῆς*, Ἀθήνα 1999, ἀνάτυπο ἀπὸ τὸ περ. «Κοινωνία», 16 σ.

5. *Μηναῖον* Δεκεμβρίου, ἔκδοσις «Φωτός», σ. 1376.

6. Τὸ παράθεμα ἀπὸ τὸ προλογικὸ σημεῖωμα τοῦ Γιώργου Γαλάδαρη, *Ὁρθόδοξη πνευματικότητα. Κείμενα καὶ εἰκόνες*, *Ἡμερολόγιο 2000*, Ἱερά Μονὴ Σινᾶ.

7. Περισσότερα γιὰ τὴν παράδοσις τοῦ Ἁγίου Μανδηλίου βλ. στὴν ἑλληνογαλλικὴ ἔκδοσις τῆς Εἰρήνης Οἰκονο-

Χριστέ,
τὸ φῶς τὸ ἀληθινόν,
τὸ φωτίζον καὶ ἀγιάζον πάντα ἄνθρωπον,
ἐρχόμενον εἰς τὸν κόσμον,
σημειωθήτω ἐφ' ἡμᾶς τὸ φῶς
τοῦ προσώπου Σου,
ὅτι ἐν αὐτῷ ὀφόμεθα φῶς τὸ ἀπρόοιτον.

ΧΡΙΣΤΟΣ ΑΝΕΣΤΗ!

μίδου, *Τὸ Ἅγιον Μανδήλιον - Le Saint Voite*, Ἀθήνα 1992, 72 σ.

8. Σὲ ἀνταπόκρισή του ἀπὸ τὴν Πράγα στὴν ἔκθεσις *Germinations 9* (Βλαστήσεις) μετὰ τίτλο: *Οἱ νεοσσοὶ τῆς τέχνης* («Καθημερινή» τῆς 9ης Ὀκτωβρίου 1996, σ. 10).

9. Βλ. ἀνταπόκρισις τῆς Μαργαρίτας Πουρνάρα ἀπὸ τὴν ἀναδρομικὴ ἔκθεσις τῆς γλυπτικῆς στὸ Παρίσι, μετὰ τίτλο: *Τέχνη ἀπὸ μνήμη ἀγνῆ στὰ γλυπτὰ τῆς Σίμωνσι* («Καθημερινή» τῆς 10ης Αὐγούστου 1999, σ. 13).

10. Τὸ ἔργο ἐκτίθεται σὲ ἔκθεσις μετὰ τίτλο *Μαργαρίτα: Ἡ κεντρικὴ ἱστορία*, ποὺ ἀνοίξε στὸ κέντρο *Vittoriano* τῆς Ρώμης τὴν τελευταία ἐβδομάδα τοῦ Μαρτίου («Ἡ Καθημερινή», 1η Ἀπριλίου 2001, σ. 50).

11. Ἰσαὰκ τοῦ Σύρου, *Ἀσκητικοὶ Λόγοι*, Ἐκδ. «Ἀστήρ», Ἀθήνα 1961, σ. 145-146.

12. Βλ. στὸ Βυζαντινὸ Μουσεῖο φορητὴ εἰκόνα τοῦ 14ου αἰώνα. Ἡ παραλλαγὴ βρίσκεται στὸ Βυζαντινὸ Μουσεῖο τῆς Ἰ. Μητροπόλεως Πάφου στὴν Κύπρον (γύρω στὰ 1500 μ.Χ.) ἐπιτυχῆ παράστασις τοῦ δίσκου ἀγιογράφησε ὁ Γ. Κόρδης στὴν «Σύναξι τῶν Ἀρχαγγέλων», εἰκόνα ποὺ βρίσκεται στὴν Ἰ. Μονὴ Θεοσκεπάστης Σοχοῦ Λαγκαδᾶ.

13. Ἡ «Καθημερινή» 19 Ἰανουαρίου 2001 στὴν πρώτη σελίδα καὶ ἄρθρο τοῦ James Glanz στὸ ἴδιο φύλλο μετὰ τίτλο: *Ἀκίνητοποίησαν τὸ φῶς στὰ ἐργαστήρια*. Πρὸ βλ. ὅμως ἄρθρο τοῦ Ἀ. Γαλάδα, *Οἱ περιπέτειες τοῦ φωτός*, στὸ «Βῆμα» τῆς Κυριακῆς 28 Ἰανουαρίου τοῦ ἴδιου ἔτους (σ. 56-57).